

dödsfall, skvaller nybyggen och väder

Ur en stockholmskas dagbok

Till vänster: «Eldsvåda på Riddarholmen.»
En av de många eldsvådor Christina Juliana
berättar om, konstnär: Rudolf Heland 1802.
Foto: Francis Bruun.

Christina Juliana Wargentin (1757–1825) levde i Stockholm. Hon tycks ha fört ett ganska stillsamt liv, men umgicks i borgarklassens högre skikt. Många dagboksnotiser handlar om staden – de nya broarna och vägarna, som hon tycker är kostsamma. Hon skriver om bränder och katastrofer och rapporterar väderleken. Arvet från fadern märks i notiser om vetenskapliga upptäckter.

Artikelförfattare: Elisabeth Brenning

«Utsikt från Blekholmen mellan Observatoriet och Kungsholmsbrogatan.»
Trakten vid Observatoriet där Christina Juliana växte upp, Johan Sevenbom
1784. Foto: Francis Bruun.

Aren summeras ifråga om god skörd eller missväxt, svält och sjukdom. Christina Juliana skriver inte om sitt eget privatliv, men skvallrar en del om andras. Då hon börjar skriva dagboken är hon bara 14 år.

Christina Juliana Wargentin var dotter till astronomen och vetenskapsmannen Pehr Wargentin och Christina Raab. Fadern föddes i Jämtland 1717, son till en präst som tog med sonen på månformörkelse vid Storsjöns stränder 1729. Fadern uppmuntrade Pehr att studera astronomi som var «en vacker vetenskap» och det rådet följde han. Pehr Wargentin undervisades av bland andra Celsius och blev berömd inte bara som astronom utan också som statistikens fader. Christina Julianas mor var född 1724. Makarna fick sex barn, två söner och fyra döttrar.

Familjens öde liknar många andra

stockholmares under denna tid. De två sönerna och en dotter dog i späda år. Tre döttrar överlevde. Modern dog 45 år gammal i komplikationer till ett missfall. En syster gifte sig med Erik Bredberg och den andra förblev liksom Christina Juliana ogift. Av de sex barnen kom bara en att bilda familj och få barn. Efter faderns död försörjde sig Christina Juliana på en statlig pension.

Varför gifte sig inte Christina Juliana? Pehr Wargentin hade trots sina insatser små inkomster så hon var inget gott parti. Stockholm var en stad med ett stort kvinnoöverskott. Kanske hade Christina Juliana höga anspråk på en tänkbar make. Hennes far var ju ridare av Nordstjärneorden och umgicks med lärda och berömda män som Linné, Polhem och andra. Men det faktum att hon förblev ogift kommenteras inte i dagboken, så vi får inte veta. När hon börjar skriva dagboken bor hon,

fadern och de två systrarna på Observatoriet.

Efter avskrift av dagboken från 1940-talet. Stavningen är moderniserad, men ordens former behållna. Artikelförfattarens kommentarer är kursiverade.

1771

Le roi et mort, vive le roi!

12 FEBRUAR 1771 på fettisdagen får kung Adolf Fredrik slag och dör på slottet. Kronprinsen var stadd på resa till Paris.

30 MAJ återkommer konungen Gustav III från sin utrikesresa. *Det har tagit honom drygt tre månader att få veta vad som hänt och sedan återkomma.* En äreport har rests på Hornsgatan.

3 SEPTEMBER stiftades musikaliska akademien av kungen.

4 NOVEMBER föll första snön. Årsväxten svag detta år. Rödsoten, dysenteri, gick i landsorterne.

1772

Ras på Brunkeberg

16 JANUARI hände att en del av Brunkeberg rasade och begrov 10 arbetare av vilka två kommo fram med livet.

Swedenborg dör

29 MART Dog assessor Emanuel Swedenborg i London, 85 år gammal. Ogift.

Namnknig för lärdom och många arbeten, men särdeles för sina besynnerliga satser i religionen och föregivna uppenbarelser. Hans egendom på Hornsgatan i Stockholm köptes sedan av tullförvaltaren Le Moine som länge underhöll ett lusthus i trädgården där han har haft sina samtal med andarne. Resande utlänningar besökte ofta detta ställe.

Statskuppen

19 AUGUSTI Skedde en revolution då Konungen avskaffade den hittills brukliga regeringsformen och införde den

«Brännvinsbeslaget.» Brännvinsbränning i egen regi förbjöds och smugglingen blomstrade, konstnär: Pehr Nordquist omkring 1800. Foto: Francis Bruun.

«Utsikt mot Observatoriehöjden.1800-talets början.» Observatoriet med sitt karaktäristiska torn som fick sin kupol 1877, konstnär: okänd. Foto: Francis Bruun.

«Eldsvåda på Riddarholmen.» En annan av de många eldsvådor Christina Juliana berättar om, konstnär: Rudolf Heland 1802. Foto: Francis Bruun.

som varit bruklig före år 1680. Rikets råd blev hela dagen och följande natten instängde på slottet. Och några personer arresterades på några timmar. Kanoner planterades på Norrbro och vid tullarna men ingen våldsamhet skedde utan allt gick tyst och stilla till.

Brännvinet

Innemot hösten blev all brännvinstillverkning strängeligen förbjuden. Årsväxten var ganska svag och Nöden stor i synnerhet i landsorterna.

1773

Opera på svenska och fjärdedagar indragne

JAN 18 uppfördes här på Bollhuset för första gången Svenska Operan Thetis och Pelé skrefwen av Rådman Wellander. Med detta års början blev en del helgdagar indragne. Såsom alla fjärdedagar i helgerne. Denne tiden avrättades en piga som d 20 juli sist mördad sin matmoder. Hon bekände att hon utom flere grove stölder, även för att få stjäla, antänt den svåra eldsvåda som år 1770 övergick Bergstrahlska huset vid Riddarhustorget.

1774

Jordens undergång

MAJUS 5, 6 OCH 7 I anledning av ett rykte som som utsprid sig över hela

Europa at den yttersta domen i desse dagar vore att förvänta samlade sig menigheten hopetals ute på marken och under mycket oro väntade därpå. Observatoriebacken var uppfylld med folk alla nätter och som det något blixtrade ökades förskräckelsen därav ännu mer. Orsaken till detta rykte läser varit att någre planeter råkat synas nära varandra på himmelen. *Genom att köra data mot varandra har nutida astronomer kommit fram till att det var Jupiter och Mars som stod så nära varandra.*

Hedvig Elisabeth Charlotta

7 JULI ankom hertig Carls brud prinsessan Hedvig Elisabeth Charlotta... Intåget skedde i en präktig slup. Bruden var 15 år gammal ganska vacker och mycket glad ock vänlig så att hon genast gjorde sig älskad av alla.

1775

Stor Brand på Norrmalm

10 AUG uppkom en eldsvåda på hökaren Bevees bakgård på Kammakaregatan på Norr som spridde sig så, att vid pass 45 hus avbrunno emellan Stora Badstug-, Holländar- och Kammakargatorne. Adolph Fredriks kyrka som ännu var omgiven av ställningar var i stor fara. Bevens eget stenhus blev dock oskatt. 1776

Börsen öppnar

24 JAN. Öppnades nya Beursen vid Stortorget. Där Beursen nu är stod fordom flere hus och ibland dem mitt för Stortorget, stadens gamla Rådhus uppå vilket var en altan kallad Burspråket varifrån man talade till det på torget församlade folket. Detta hus var sedan källare.... Beurse fanns icke förut utan de handlande råkades på Tyska kyrkogården.

Barnamord och nya lagar

APRIL 24 avrättades barnmörderskan Brita Jansdotter. Hon var den sista som här undergått dödsstraff för barnmord. *Gustav III instiftade en lag som innebar att det var möjligt att föda anonymt för att minska antalet barnamord. 1775 öppnade Allmänna barnbördshuset där det var möjligt att föda med ansiktsmask.* Nu är full vår.

2 MAJUS öppnades de nyligen anlagde brännvinsbrännerierna, till försäljning av brännvin som hittills varit förbudt.

7 JULI gifter sig Christina Julianas syster Johanna Charlotta i Observatoriet med Erik Bredberg som är notarie i slottskansliet. Han var 29 år gammal och hon 16. De hyrde sig rum i hörnet av Malmskillnadsgatan och Styckgjutarebacken. Vackert väder alla dagar. 27 gr varmt.

Christina Juliana är 19 år gammal.

«Blå Slussen.» Polhemsslussen i lugnare väder, konstnär: Johan Petter Cumelin. Foto: Ramon Maldonado.

1778

28 APRIL Antogs den svenska Nationelle klädekläder och alla brokuga och faconerade tyger blevo förbudne. Den bibehöll sig länge för karlarna men fruentimren började snart ändra sig till dess den alldeles kom ur bruket. Vid hovet brukades den dock vid högtidliga tillfällen.

Den nationella dräkten skapades av Gustav III efter historisk förebild. Kvinno-dräkten med gallerärmar användes in på 1900-talet av hovdamer vid riksdagens högtidliga öppnande.

18 JULI började förbönera för drottningens grossess. Nu är ganska varmt.

I juni månad har änkedrottning Lovisa Ulrika skrivit på en förklaring där hon erkänner det väntade barnet som sonen kungens.

Björnolycka i norra slaktarehuset

22 JULI blev en karl ihjälripen i norra slaktarehuset av en av de björnarne som man i många år hållit bundna därstädes

och som slitit sig lös. Desse björnar blevo då skjutne.

I november föddes en cronprins och den 10 döptes han.

1779

Om kronprinsens uppfostran

25 JUNI voro vi på Ulriksdal och sågo Cronprintsens som är ganska snäll och frisk, hans amma är en dalkulla. Han uppfödes ganska tarvligt och badas alla dagar i kallt vatten.

1780

MAJ Ännu ligger mycket snö. Vattuflo den är nu så stark att slaktarehusbron är bortfluten och man kan ro med båt på gatorne vid Clara och Röda bodarne. Norra Strömkvaren vid slaktarehusbron är bortfluten och sedan ej uppbyggd.

Juli

Stora fönsterrutor i de bättre husen

I år uppsattes Carthesii epitaphium i

Adolf Fredriks kyrka. Det är gjort av prof. Sergell som efter mångårigt (vistande) i Italien nu hemkommit. Denne sommar började man att uti de bättre husen i Stockholm insätta stora fönsterrutor vilket bruk sedermera utbreddes sig överallt.

1781

Ny planet och koppymning

13 MART upptäcktes den nya planeten som av somliga kallades Uranus av astronomen Herschel i England.

1 MAJ Ympades kopporna på Bredbergs bägge barn av Doct Pilgren och lyckades väl.

1782

12 APRIL blev ceremonimästare E A Plommenfeldt som blivit dömd till döden, därför att han på värdshuset Clas på hörnet, på en fönsterruta ritat en förgripelig och lastbar utlåtelse om Konungens person, men ur riket avvikit, förklarad landsflyktig och fridlös inom Sveriges gränser och dömd ifrån ära och adelskap. Han var en rik man av omkring 30 år.

Maj

Om Lovisa Ulrika

En svår bröstfeber kallad influensa grasserade denna tiden över halva Europa ock även här.

13 JULI avled änkedrottningen Lovisa Ulrica på Svartsjö slott 63 år gammal.

Hon hade i ungdomen varit ganska skön, ägde mycket genie mycken lektyr och många lysande egenskaper men var något härsklysten. I sin indifference för religionen fortfor hon till sin sista stund. Emellan henne och hennes son Konungen var de siste åren mycket missnöje. På sotesängen såg hon för första gången Cronprinsen. den hon aldrig velat se eller erkänna.

1783

Pehr Wargentin dör

13 DEC dog vår hulde fader, Sekreteraren vid vettenskapsakademien riddaren av Nordstjerneorden Pehr Wargentin 65 år och 2 mån gammal. Han var känd för mycken lärdom och en outtröttelig arbetsamhet, men hans uppriktiga Gudsfruktan, goda hjärta, rena seder och stora modesti gjorde honom allmänt hedrad och älskad. Hans tarveliga levnad gjorde att han med nog små inkomster ändå lämnade ett skuldfritt bo. Hans sista sjukdom börjades förliden maji månad med en förkylning som han kanske ådragit sig då han den förledne vintren så flitigt nattetid observerade den nya planeten.

Elis Schröderheim skriver till kungen som är i Italien och rekommenderar att döttrarna får en pension att leva på. En så total missväxt på allting som detta år var, har icke försports på 200 år.

1786

15 MAJ dog riksrådsdrottningen Eva Ekeblad född De la Gardie. Hon var det enda fruntimmer som varit ledamot av vettenskapsakademien. Hon var min gudmor. *Eva Ekeblad upptäckte att det gick att använda potatis till brännvinsbränning.*

NOV Såg vi en Chines som kommit hit med våra ostindiska skepp. Han fick många presenter av överheten och flere och reste sedan hem till China igen.

1787

AUG Lades grundsten till den nya bron som ska byggas mellan norr och Helgeandsholmen, där konungens stall är, af konungen. Då öppnades den nya vägen som med ganska stor kostnad och möda blivit anlagd emellan staden och Drottningholm. Över Kungsholmen och Kersön. Den är 1 mil lång och 5 famnar bred och går över tre broar.

1788

Krig

MAJ. Konungen har nu förklarat krig emot Ryssland och stora tillrustningar göras, han är nu själv i Karlskrona.

1790

Fred

Christina Juliana noterar att Benjamin Franklin dör den 17 april 85 år gammal. Under detta år sker också den så kallade Viborgska reträtten och senare segern vid Svensksund. 14 augusti slöts fred och familjen Bredberg och systrarna Wargentin får höra om detta på besök i Solna hos dr Flodin, då kusken som skulle hämta dem redan i porten började ropa: Fred, Fred! Alla blevo då intagne av glädje, en ny bål punsch tillgades och kusken blev rikligen begåvad och fågnad.

1791

En kylslagen bröllopsdag, skvaller om drottningen och Munk

NOV. Konungens och drottningens 25:e bröllopsdag firades på flera ställen i landsorterna men alldeles icke här eller på hovet. De höga personerna råkades

icke den dagen eller talades vid. Detta gav ännu mera styrka åt den misstänka man länge hyst att de redan för flere år sedan vore i äktenskapet skilde och att Drottningen i hemlighet blifvit vigd vid Greve Ad. Fred. Munk hvilken act skulle blifvit förrättad av överhovpredik. Wingård.

1792

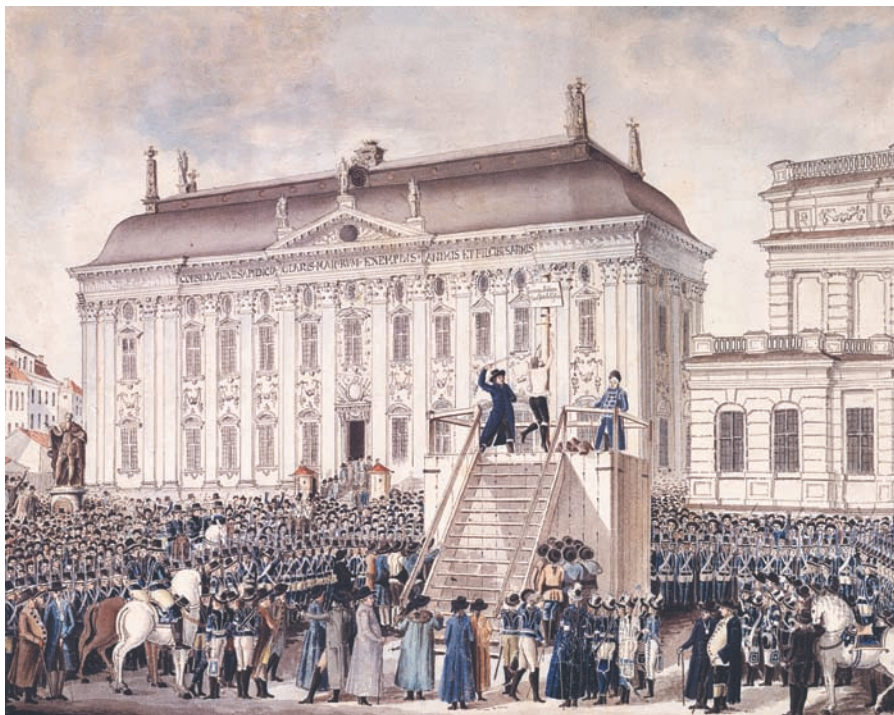
Mordet på Gustav III

16 MART: fredag kl 3/4 till 12 om natten då Konungen kom in på Maskeradbalen på Operahuset, blev han i trängseln skjuten i ryggen med två pistolkulor utan att man blev varse varifrån de kommo.. Han gick då upp i sina rum i den övre våningen att förbinda sig och for sedan hem till slottet icke utan stor möda.

17 MART Blev mördaren gripen som är avskedade Capt Jac Joh Anckarström, han bekände genast att han länge burit ett personligt hat till konungen, och att han beslutit hämnas vartill han sedan blifvit uppmuntrad av flera missnöjde. Han blev röjd av pistolen som han kastade efter sig, och som igenkändes att

«Stockholms ström.», konstnär: okänd (efter Årres kopparstick), 1768. Foto: Francis Bruun.

«Anckarström sliter spö på Riddarhustorget.» Anckarström slet spö på tre torg innan han avrättades, konstnär: okänd. Foto: Francis Bruun.

höra honom till. Sedan arresterades dageligen flera delaktiga i denna ohyg- gel. gärning. Såsom greve Fredr. Ribbing, greve Claes Horn, grev Ehrensvärd, kanslirådet von Engeström, general Pechlin. En baron Thure Bielke gav ihjäl sig när han såg sig röjd, hans lik blev utfört på Rackarekärren och begravit på Galgbacken, en annan vid namn Örner hängde sig i arresten. En baron Liljehorn var även delaktig ehuru han varit i stor favör hos kungen. Nu är stark tö och regn.

Kungen dör

29 kl 10.55 min före middagen torsdag avled Kung Gustaf den tredje 46 år, 2 månader gammal av sin blesstyr vartill kallbrand slagit. Han var under sjukdomen tämmeligen munter och undergick med tålmod flere svåra operationer och förbindningar. Han dog tyst och stilla och nämnde kort förut sin favorit

baron Armfelt till överståthållare i Stockholm, men detta blev sedan omgjort och Armfelt reste sedan som Ambassadeur till Neapel.

29 efter middagen utropades Cron prins Gustaf Adolf till konung, han var 13 år och 5 månader gammal. Hertig Carl bliver allena hans förmyndare och skall regera under minderårigheten.

13 APRIL Borgerskapet håller nu starka patruller på gatorna nattetiden.

Anckarström

27 blev Anckarström halshuggen och steglad på Galgbacken. Han var en vacker karl 28 år gammal, men alltid känd för elakt och ostyrigt uppförande, han lämnade änka och 4 barn som tillika med hans bröder ändrade namn och kallade sig Löfvenström.

SEPTEMBER. Denne sommar anlades en liten vacker parterren på Logården i Slottet och där planterades träd. Det

gamla bollhuset nedrevs som var vid Slottsbacken.

1793

JUNI 29 flög krigsskeppet Dygden i luften, som låg segelfärdigt i Karlskrona. 60 man omkommo därvid. Nu ligger lille Erik Wilhelm, min systerson, i mässlingen.

16 OCTOBER Avlivades Drottningen i Frankrike Marie Antoinette i Paris 38 år gammal.

1794

Kaffe

1 AUGUSTI från denne dagen blev kaffe förbudet men brukades ändå hemligen överallt till dess att det 2 och ett halvt år därefter vid konungens tillträde blev frigivt.

«Bellmans mårgon sup. med smörgås i hand, trött och trumpen.» Pennteckning av J. T. Sergel. Foto: Ramon Maldonado.

1795

Bellman dör

11 FEBRUARI Dog hovsekreterare Carl Michael Bellman 54 år namnkunnig för sina poetiska arbeten. Då töade efter 5 veckors jämn vinter.

Flytt

30 SEPTEMBER var 16 gr då flyttade Bredbergs och vi ifrån Hornsgatan till kramhandlare Lindevalls hus i hörnet av Besvärsgatan och Bredgränden men fick där kalla och fuktiga rum. På det förra stället hade vi bott i 7 år. Denne sommar blev en ny brunn upptagen på platsen där Brunkeberg förr varit och nu började kallas torg, den ger gott och tillräckligt vatten. Malmskillnadsgatan är nu brukbar ända till Norrmalms torg, därikring byggdes efterhand vackra hus.

1796

Telegraph

APRIL Dessa åren har en i Frankrike uppfunnen machin kallad Telegraphe med vilken man genom tecken kan göra sig begriplig på långt håll blivit uppsatt på Katarina kyrktorn. Varifrån man konverserar till Vaxholm och Drottningholm.

Maj

Kungsträdgården förändras

29 Kongsträdgården anlades i år efter en ny plan, alla häckarne blevo borttagne och ritningarne förstörde. De stora alléerne på sidorne blevo endast bibehållne. Det staketet som skilde orangeriet från den övriga trädgården är borta och alla orangeriväxterna för Vauxhalls skull flyttade till Ulricsdal.

1797

27 NOV En ung hovfröken Frisendorff som kunde väl Tyska och regalerat Drottningen med något familjeskvaller

«Vauxhallen i Kungsträdgården.» Vauxhallen/orangeriet illuminerad år 1791 med anledning av Kungl. Majts lyckliga återkomst från utländska hälsosovatten, konstnär: Pehr Hilleström. Foto: Francis Bruun.

blev genast förvist från hovet. Man trodde att konungen allt hitintills själv varit alldeles okunnig om de tvivelsmål man hyste om hans härkomst.

1799

Uppror

NOV vid kronprinsens födelse: Vid illuminationen den 1 november på Maria Fattighus gjorde folket sig oroliga här. Överfölla polismästare Ullholm och utslogo fönstren i ett hus men detta saktades när 8 personer blev arresterade. En konsertmästare vid namn Du Puis blev landsförvisad därför att han ibland ungdomen sökt utsprida uppriska tankesätt och tillställt måltider till Franska Revolutionens ära.

1800

3 APRIL Kröntes konung Gustav IV Adolf och drottin Fredrica Dorotea Wilhelmina i Norrköpings stads kyrka. ... Här i Stockholm firades ej denna dagen, man var ej en gång säker på vilken dag kröningen skulle gå för sig.

29 JUNI Åskade första gången. I natt

brann Södertälje stad. Kopporne gå nu starkt och döda mycket Den vanliga lövmarknaden vid Munkbron 22 juni blev i år förbuden för det myckna oväsendet som därvid de senare åren förefallit.

1802 blev kaffe åter tillåtet sedan det varit förbudet i tre år

JUN 13 Desse dagar hände att ett namnkunnigt liderligt fruntimmer vid namn fru Damborg som i många år hållit en misstänkt näring dränkte sig själv då Polisen spanade efter henne. Hennes nymfer några och tjugo stycken sattes alla på Spinnhuset.

AUGUSTI 25 Denne sommar blev en lång och kostsam bro anlagd mellan Djurgårdslandet och Lidingön.

SEPTEMBER 30 Började åter regna 9 a 10 grader blitt. Denne tiden hava ganska många personer blivit galna bland vilke varit flere rika och betydande män, och vid pass 10 personer hava i denne månad tagit livet av sig.

Christina Juliana blev 67 år